

سازمان شهرد بهشتی
مرکز پایش مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

بسمه تعالی

تاریخ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳

شماره: ۱۴۰۲/۱۳۱۶۳۶۷۱۸/ص

جناب آقای دکتر مهدی کلاهی / سرکار خانم رقیه عظیمی سقین سرا

نخستین همایش ملی «مسئولیت اجتماعی؛ دانشگاه و صنعت» با هدف ترویج
گفتمان مسئولیت اجتماعی در کشور با دستاوردهای ارزشمند در تاریخ ۳ آبان ماه ۱۴۰۲
برگزار شد.

بی تردید رسیدن به موفقیت و حصول نتایج ارزنده مرهون مجاهدت علمی استادان فرهیخته و
پژوهشگران گران سنگ حوزه دانشگاه و صنعت بوده است.

به این سبب از همکاری صمیمانه شما در تحقیق و نگارش مقاله

«جارجوبی جامع برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی - محیط زیستی در موسسات آموزش عالی»

که توسط کمیته علمی همایش به عنوان مقاله برتر در بخش مسئولیت اجتماعی دانشگاه
انتخاب شده تشکر و قدردانی کرده و توفیقات روزافزونتان در پیشرفت و تعالی کشور را از
خداوند متعال خواستاریم. امید است همراهی شایسته شما استمرار یابد و گامی به سوی
ترویج گفتمان مسئولیت اجتماعی در کشور باشد.

حسین محمودی

دبیر علمی همایش

کمال خدایی

رئیس جهاد دانشگاهی سازمان شهرداری بهشتی

دبیر اجرایی همایش

واحد شهید بهشتی

سازمان شهید بهشتی
مرکز پایش مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

چکیده مقالات همایش ملی

مسئولیت اجتماعی؛

دانشگاه و صنعت

۳ آبان ۱۴۰۲

دانشگاه علم و فرهنگ

سازمان شهید بهشتی
مرکز پایش مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

رئیس همایش:

دکتر سید محمود آقا میری؛ رئیس دانشگاه شهید بهشتی

دبیر اجرایی همایش:

دکتر کمال خدایی؛ رئیس جهاد دانشگاهی سازمان شهید بهشتی

دبیر علمی همایش:

دکتر حسین محمودی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

مجری برگزاری همایش:

امید قهرمانی؛ معاون فرهنگی جهاد دانشگاهی سازمان شهید بهشتی
دکتر ثریا احمدی؛ مدیر مرکز پایش مسئولیت اجتماعی و فرهنگی

مسئول دبیرخانه همایش:

عاطفه میرزانمندی؛ عضو مرکز پایش مسئولیت اجتماعی و فرهنگی

دانشگاه جهاد
معاونت فرهنگی

واحد شهید بهشتی
مرکز باسفر مسافران
اجتماعی و فرهنگی

وزارت فرهنگت و آموزش عالی
دانشگاه علم و فرهنگ

همایش ملی مسئولیت اجتماعی؛
دانشگاه و صنعت تاریخ برگزاری: ۳ آبان ۱۴۰۲

فهرست داوران همایش

(به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر ثریا احمدی؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر محسن انصاری؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر صادق آبالان؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر فرهاد بیانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
- دکتر بهار بیشمی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
- دکتر خسرو پیری؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- مهندس پدram جدی؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در محیط زیست
- دکتر ابراهیم جعفریانی؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در روابط کار
- مهندس محمد حب وطن؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در منابع آب
- فائزه خواجهزاده؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- مهندس علی ربانی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت پتروشیمی
- دکتر فریدون رحیمزاده؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر علی رمضانی مهربان؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)
- مهندس مرتضی سواره؛ مدیر عامل شرکت طنین سبز آرون
- دکتر محمدعلی شاه حسینی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
- دکتر صادق صالحی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران
- دکتر ندا صالحی راد؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- دکتر آذر صفری؛ پژوهشگر و مدرس مسئولیت اجتماعی شرکتها
- دکتر علی صمیمی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت

معاونت فرهنگی

واحد شهید بهشتی
مرکز باسفر مسکنات
اجتماعی و فرهنگی

وزارت فرهنگت و آموزش عالی
دانشگاه علم و صنعت

همایش ملی مسئولیت اجتماعی؛
دانشگاه و صنعت

تاریخ برگزاری: ۳ آبان ۱۴۰۲

- دکتر هامون طهماسبی؛ مدیر مدرسه توسعه پایدار دانشگاه صنعتی شریف
- دکتر محمد مهدی فتورهچی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
- دکتر شهرام فرضی؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر مهدی کلاهی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
- دکتر هومان لیاقتی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر محمد علی مانیان؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت بهینه سازی مصرف سوخت
- دکتر حسین محمودی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر منصوره مهدی زاده؛ عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
- دکتر مهدوی دامغانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی

چارچوبی جامع برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی- محیط‌زیستی در مؤسسات آموزش عالی

مهدی کلاهی^(*) و رقیه عظیمی سقین سرا^۱

۱. عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد

۲. دانش آموخته ارشد پژوهش علوم اجتماعی، انجمن توان افزایان زندگی سبز (اتازیس)

چکیده

به‌علت چالش‌های محیط‌زیستی، امروزه مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و نهادها به‌ویژه در موضوعات محیط‌زیستی برجسته شده است. آموزش عالی به‌عنوان یک سازمان سرمایه‌گذار در منابع انسانی در راستای تحقق بخشیدن به اهداف توسعه پایدار، در ساختن یک جامعه سالم و پرداختن به مسائل اجتماعی-محیط‌زیستی، نقشی اساسی دارد. این پژوهش با هدف تدوین ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها صورت گرفت. روش مطالعه، کیفی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و الگوی و آلیاس که کاربردی‌ترین الگو در زمینه مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی است صورت گرفت. طبق نتایج، ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها، تدوین و بومی‌سازی شد که از هشت متغیر اقتصادی، سازمانی، آموزشی، پژوهشی، مقرراتی، فرهنگی، اجتماعی و پرسشگری تشکیل شده است. نتایج نشان می‌دهند که ابزار تهیه شده، ابزاری جامع و یکپارچه‌ای است و می‌تواند سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها را ارزیابی کند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی مسئولیت‌پذیری، مسئولیت اجتماعی شرکتی، مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی، ارزیابی محیط‌زیست.

1. MahdiKolahi@um.ac.ir

2. azimirog@yahoo.com

چارچوبی جامع برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی - محیط‌زیستی در مؤسسات آموزش عالی

مهدی کلاهی*، رقیه عظیمی سقین سرا^۲

* ۱- نویسنده مسئول، عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد، MahdiKolahi@um.ac.ir، ۰۵۱ - ۳۸۸۰۵۴۷۴،
۲- دانش آموخته ارشد پژوهش علوم اجتماعی، انجمن توان افزایش زندگی سبز (اتازیس)، azimirog@yahoo.com

چکیده

به علت چالش‌های محیط‌زیستی، امروزه مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و نهادها به‌ویژه در موضوعات محیط‌زیستی برجسته شده است. آموزش عالی به عنوان یک سازمان سرمایه‌گذار در منابع انسانی در راستای تحقق بخشیدن به اهداف توسعه پایدار، در ساختن یک جامعه سالم و پرداختن به مسائل اجتماعی - محیط‌زیستی، نقشی اساسی دارد. این پژوهش با هدف تدوین ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی - محیط‌زیستی دانشگاه‌ها صورت گرفت. روش مطالعه، کیفی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و الگوی وکیاس که کاربردی‌ترین الگو در زمینه مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی است صورت گرفت. طبق نتایج، ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی - محیط‌زیستی دانشگاه‌ها، تدوین و بومی‌سازی شد که از هشت متغیر اقتصادی، سازمانی، آموزشی، پژوهشی، مقرراتی، فرهنگی، اجتماعی و پرسشگری تشکیل شده است. نتایج نشان می‌دهند که ابزار تهیه شده، ابزاری جامع و یکپارچه - ای است و می‌تواند سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی - محیط‌زیستی دانشگاه‌ها را ارزیابی کند.

کلیدواژگان: ارزیابی مسئولیت‌پذیری، مسئولیت اجتماعی شرکتی، مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی، ارزیابی محیط‌زیست.

مقدمه و طرح مساله

مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه به پیروی از مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی، متضمن مسائلی جدید درباره رابطه دانشگاه با جامعه از جمله تجدیدنظر در برنامه‌های آموزشی و پژوهشی با توجه به چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی پیشروی جامعه است (Villasana et al. 2016). مسئولیت اجتماعی دانشگاه را می‌توان «فلسفه نوعی دانشگاه» دانست که درصدد درگیر شدن در مسائل محلی و جهانی است تا توسعه اجتماعی، بوم‌شناختی، محیط‌زیستی، فنی و اقتصادی را پایدار کند (Chen et al. 2015). حال، سوال اینجاست که با چه ابزاری می‌توان مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها به‌ویژه در بعد محیط‌زیست را سنجید. این امر، ضمن ضرورت، نگاه سیستمی به کیفیت این ابزار سنجش را گوشزد می‌کند.

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به عنوان یکی از مهم‌ترین و موثرترین سازمان‌های امروزی، برای توسعه اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی به شمار می‌روند که نقش مهمی در حرکت جامعه به سمت توسعه پایدار دارند. این نگرش که مسئولیت‌پذیری اجتماعی، خاص سازمان‌ها و شرکت‌های صنعتی و تولیدی است، به صورت نگرشی ناقص در مدیریت مطرح شده است. مثلاً در مطالعه کاریمو و دیگران (۲۰۰۶) نشان داده شد که دانشگاه‌ها به مثابه سایر بخش‌های اقتصادی، در قبال جامعه، مسئول و پاسخگو هستند. به همین دلیل، واژه «دانشگاه پاسخگو» برای مؤسسات و مراکز آموزش عالی به کار برده شده است (محمدملو و دیگران، ۱۳۹۳؛ اصغرزاده، ۱۳۹۸؛ Vasilescu et

UNESCO, 2007; al. 2010). به عبارت دیگر، دانشگاه به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای قدرتمند اجتماعی کشور، وارد نسل چهارم خود شده‌اند که علاوه بر وظایف درون‌سازمانی، در حوزه‌هایی چون قانونی، محیط‌زیستی، اخلاقی و نوع‌دوستی نیز مسئولیتی تحت عنوان «مسئولیت اجتماعی دانشگاه» نسبت به جامعه محلی، ملی و جهانی به عهده دارد (Gumport, 2000؛ کلاهی و عظیمی، ۱۳۹۸).

دانشگاه‌ها و به تبع، امروزه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به عنوان تاثیرگذارترین قشر، در گسترش هنجارهای اجتماعی، سهم به‌سزایی دارند. زیرا هنجارهای مورد پذیرش در جامعه زمانی مورد توجه قرار خواهند گرفت که از جانب به‌ویژه نهادی دانش‌محور، مورد تاکید قرار گیرند. از مهم‌ترین هنجارهای عصر نوین در جوامع، توجه ویژه سازمان‌ها به نقش پاسخگویی آن‌ها و ترویج فرهنگ پاسخگویی جامعه و تعهد آن‌ها در قبال مسائل اجتماعی از جمله حفظ محیط‌زیست است. به عبارت دیگر، دانشگاه‌ها به عنوان ناشران علم، نقش زیادی در حل مشکلات محیط‌زیستی دارند و مسئولیت محیط‌زیستی یک پیش‌شرط برای بقا، رفاه و پایداری حیات اجتماعی انسان‌هاست. زیرا مسائل مربوط به محیط‌زیست با توسعه و مشارکت اجتماعی مرتبط است (Nejati et al. 2011؛ رکن‌آبادی، ۱۳۹۴).

تردیدی نیست که ایفای نقش‌های چندگانه دانشگاه، بیش از همه، بر عهده اعضای هیئت علمی، به عنوان محوری‌ترین هسته دانشگاه است. براساس دیدگاه برخی از صاحب‌نظران، اعضای هیئت علمی تقویت‌کنندگان فرهنگ، مهندسان توسعه اقتصادی، تولیدکنندگان علم و کاشفان فناوری هستند که جوامع انسانی را متحول و توسعه علمی، اجتماعی و فرهنگی کشورها را تسریع می‌کنند (محب‌زادگان و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). این موضوع نیازمند آن هست که اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، به‌ویژه دانشگاه‌های جامع و برتر، به عنوان الگوی سایر دانشگاه‌ها، نسبت به چالش‌های اجتماعی- محیط‌زیستی بی‌توجه نبوده و در راستای وظیفه اصلی دانشگاه یعنی آموزش و پژوهش، هم در گفتار و هم در عمل نسبت به محیط‌زیست متعهد باشند تا بتوانند این مسئولیت‌پذیری اجتماعی در زمینه محیط‌زیست را به کل جامعه تسری دهند.

بهره‌وری بی‌رویه از منابع طبیعی و بحران‌های محیط‌زیستی از جمله آلودگی هوا، آب و خاک، کاهش آب‌های زیرزمینی، استفاده نادرست از سرزمین (Kolahi et al., 2012; Kolahi & AzimiSeginSara, 2023) نشان می‌دهند که دانشگاه به عنوان برجسته‌ترین نهاد آموزشی، علمی و پژوهشی، در جامعه خود نتوانسته به خوبی عمل نماید یا به طور مناسب مورد اثرگذاری قرار نگرفته است. این موضوع در درازمدت می‌تواند مشروعیت دانشگاه‌ها را به خطر بیندازد. جدول ۱، مروری بر برخی از پژوهش‌های مرتبط است.

جدول ۱- نتایج برخی از پژوهش‌های مرتبط

پژوهشگران	نتایج پژوهش‌ها
شافعی و عزیزی (۱۳۹۲)	دانشگاه‌های مورد بررسی در بحث حمایت‌های اقتصادی و محیط‌زیستی از جامعه، امتیازی در سطح اهمال کسب نموده‌اند. به عبارت دیگر، دانشگاه‌های مورد مطالعه در میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی نسبت به سایر دانشگاه‌های برتر دنیا تفاوت معناداری را دارند. در بخش مدل پیشنهادی نشان داده شد که عناصر مربوط به تبعات اجتماعی و اقتصادی مسئولیت‌پذیری، بیشترین امتیاز را برای سنجش این مفهوم در دانشگاه‌ها کسب نموده‌اند.
اصلاحی و عباس‌زاده (۱۳۹۲)	ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌توانند عناصر سرمایه اجتماعی را به طور مثبت و معنادار پیش‌بینی کنند.

پژوهشگران	نتایج پژوهش‌ها
رستمی و صالحی (۱۳۹۸)	حفظ محیط‌زیست و دستیابی به پایداری محیط‌زیستی یک مسئولیت اجتماعی است.
صلواتی و همکاران (۱۳۹۳)	تاثیر مشارکت در مسئولیت‌پذیری اجتماعی مثبت و مستقیم بوده است. همچنین آموزش و مأموریت سازمان نیز دارای تاثیر مستقیم در مسئولیت‌پذیری اجتماعی بوده است.
حبیبی و همکاران (۱۴۰۱)	پنج بعد اساسی در مدل مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه وجود دارد که عبارتند از ابعاد بشردوستانه، اقتصادی، قانونی، اخلاقی و فناوری. بعد مسئولیت‌پذیری فناوری برای اولین بار در ابعاد مسئولیت‌پذیری سازمانی اضافه و ۴۶ شاخص نیز برای آن در نظر گرفته شد.
شفائی یامچلو و همکاران (۱۳۹۷)	وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی دانشگاه چندان رضایت‌بخش و مطلوب نیست و مستلزم بهبود است.
برادران حقیر و همکاران (۱۳۹۸)	بدون مشارکت همه جانبه همه گروداران درونی و بیرونی، مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه تحقق‌پذیر نیست.
صالحی و بازوکی نژاد (۱۳۹۳)	آموزش عالی از ابعاد مختلف (آموزش، پژوهش، خدمات و زیرساخت‌ها) می‌تواند دغدغه مقابله با بحران‌های محیط‌زیستی را در افراد جامعه نهادینه کند و آن‌ها را برای مقابله با چنین بحران‌هایی مهیا نماید.
کلاهی و عظیمی (۱۳۹۸)	بحران‌های محیط‌زیستی نشان می‌دهند که دانشگاه به عنوان برجسته‌ترین نهاد آموزشی، علمی و پژوهشی، در جامعه خود نتوانسته به خوبی عمل نماید یا به طور مناسب مورد اثرگذاری قرار نگرفته است. این موضوع در درازمدت می‌تواند مشروعیت دانشگاه‌ها را به خطر بیندازد. بنابراین ضروری است دانشگاه‌ها براساس فرهنگ سازمانی خود با بومی‌سازی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی محیط‌زیستی به منظور نیل به پاسخ‌گویی اجتماعی به دغدغه‌های جامعه در خصوص محیط‌زیست اهمیت داده و به تدوین سیاست‌هایی مبادرت نمایند.
Vasilescu et al (2010)	این تحقیق مدلی عمومی برای مسئولیت اجتماعی دانشگاهی در بستر جهانی شدن ارائه می‌کند و مدل مسئولیت اجتماعی دانشگاهی مذکور را با در نظر گرفتن واقعیت‌ها و چالش‌های سیستم آموزش عالی در رومانی، توسعه و بسط می‌دهد.
Walker (2014)	اصلی‌ترین یافته در این پژوهش این بود که فعالیت‌های بشردوستانه یکی از عناصر اصلی برنامه هویت سازمانی دانشگاه استانبول است و این دانشگاه، انگیزه‌های نوع‌دوستانه برای طرح‌های مسئولیت اجتماعی خود دارد.
(2019) Sharma	نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که شرکت‌های مطالعه شده در این پژوهش در تلاش هستند در طرح‌های خود به مسئولیت اجتماعی‌شان در قبال محیط‌زیست متعهد باشند.
Mohamed (2015)	نتایج نشان داد که دانشگاه، مسئولیت و پایداری اجتماعی را در برنامه‌های استراتژیک خود لحاظ کرده و در این زمینه خط‌مشی‌ها و فعالیت‌هایی دارد. اما فاقد ساختار و بودجه‌بندی مناسب است که در این راستا پیشنهاداتی را در جهت بهبود عرضه می‌دارد.
Roscoe et al. (2019)	یافته‌ها نشان داد که بین مدیریت سبز منابع انسانی، فرهنگ سبز سازمانی و تقویت عملکرد محیط‌زیستی سازمان‌ها رابطه معناداری وجود دارد که می‌تواند در جهت توسعه پایا موثر باشد.

طبق بند ۱۴ از بندهای ۱۵ گانه سیاست‌های کلی محیط‌زیست کشور که صراحتاً بیان می‌دارد «گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش محیط‌زیستی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌ویژه امر به معروف و نهی از منکر برای حفظ محیط‌زیست در تمام سطوح و اقشار جامعه» از وظایف تمام نهادهای کشور است، دانشگاه‌ها همچون سایر نهادها، می‌بایست این بندهای ۱۵ گانه را جزو مأموریت‌ها و چشم‌اندازهای خود تعریف کرده و جهت‌گیری اساسی مجموعه خود را برای دستیابی به آن‌ها منسجم نمایند.

بنابراین ضروری است سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی- محیط‌زیستی دانشگاه‌ها مورد بررسی قرار بگیرد. برای تحقق بخشیدن به این هدف، نیازم به ابزاری جامع و یکپارچه است که هدف و خروجی این پژوهش است. مرور پیشینه پژوهش‌های مرتبط نشان می‌دهند که پژوهش‌های خوبی در رابطه با مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه در ابعاد مختلف، در داخل و خارج صورت گرفته است. اما تحقیقاتی که به ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه در زمینه محیط‌زیستی پرداخته باشد در داخل یافت نشد و در مطالعات خارجی نیز، تعداد محدود بود. بنابراین، تحقیق جاری می‌تواند ابزاری جامع را در اختیار پژوهشگران و مسئولان قرار دهد تا بتوانند سطح مسولیت‌پذیری اجتماعی- محیط‌زیستی سایر دانشگاه‌ها را بسنجد. سوال‌های این پژوهش عبارت‌اند از:

- ۱- ابزار مناسب برای سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی- محیط‌زیستی دانشگاه‌ها کدام است؟
- ۲- مسئولیت‌پذیری اجتماعی- محیط‌زیستی دانشگاه‌ها، چه ابعادی دارد؟
- ۳- سوالات هر کدام از ابعاد مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی دانشگاه‌ها کدام‌اند؟

روش پژوهش

برای تدوین ابزاری جامع و یکپارچه برای سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی- محیط‌زیستی دانشگاه‌ها، با بهره‌گیری از روش کیفی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. علاوه بر این پژوهش‌ها، برای بررسی عوامل موثر بر سنجش مسئولیت‌پذیری اجتماعی محیط‌زیستی افراد، گروه‌ها یا نهادها، مدل‌هایی مانند مدل خطی دانش-نگرش-رفتار^۱ محیط‌زیستی (نوعی مدل رفتار محیط‌زیست‌گرایانه تأثیر دانش روی نگرش و سپس تأثیر این دو روی رفتار؛ کالموس و آگین، ۲۰۰۲)؛ نظریه کنش معقولانه^۲ (یعنی عمل منطقی یا انتخاب عقلانی و ارادی هر فرد براساس میزان سود و زیان؛ آجزن و فیشبین، ۱۹۸۰)؛ نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده^۳ (شکل بسط‌یافته نظریه کنش معقولانه؛ عقاید و کنترل بر رفتار ادراک شده در کنار نگرش نسبت به رفتار و نیز هنجار ذهنی باعث تغییر نیت و تأثیر بر روی اعمال افراد می‌شود؛ آجزن، ۱۹۹۱)؛ مدل رفتار مسئولانه محیط‌زیستی^۴ (دانش، مکان کنترل، نگرش، تعهد ارتباطی، برداشت شخص بر رفتارهای محیط‌زیستی موثرند؛ هینس، هانگرفورد و تومرا، ۱۹۸۷)؛ نظریه رفتار نوع دوستانه^۵ (این نظریه بر سه گزاره مبتنی است: اولاً شدت تعهدات اخلاقی بر رفتار نوع‌دوستانه تأثیر گذار است. دوماً، هنگامی که ساختارشناختی افراد از هنجارها و ارزش‌ها توسط برخی موقعیت‌ها فعال می‌شود، احساس تعهد اخلاقی ظاهر می‌گردد. سوماً، اگر تعهد مورد نظر، احساس مناسبی را ایجاد نکند، این احساس تعهد اخلاقی می‌تواند خنثی باشد در واقع هنجارهای شخصی یگانه عوامل تعیین‌کننده مستقیم رفتارهای سازگار با اجتماع است؛ شوارتز، ۱۹۷۷)؛ مدل رفتار خودمداری، نوع‌دوستی اجتماعی یا همدلی با زمین^۶ (توجه به خود، دیگران یا زیست‌کره؛ استرن و همکاران، ۱۹۹۳)؛ نظریه ارزش-باور-هنجار محیط‌زیست‌گرایی^۷ (تأثیر ارزش، باور و هنجار روی رفتار محیط‌زیستی این نظریه شکل بسط یافته نظریه هنجاری یا همان رفتار نوع‌دوستانه شوارتز است و نگرش‌های سازگار با محیط و هنجارهای اخلاقی شخصی پیش‌بینی‌کننده‌های مهمی برای رفتار سازگار با محیط‌زیست‌اند؛ استرن ۲۰۰۰ یا استیگ و همکاران،

1- Knowledge-Attitude-Behavior Model

2- Theory of Reasoned Action

3- Theory of Planned Behavior

4- Model of Responsible Behavior

5- Theory of Altruistic Behavior

6- Egoistic, Social-altruistic, or Biosphere Behavior Model

7- Value-Belief-Norm Theory of Environmentalism

۲۰۰۵)؛ مدل موانع رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی^۱ (بلیک ۱۹۹۹)؛ نظریه رفتار بین فردی (تاثیر نیت، عادات و عوامل بیرونی و ارزش تبیینی این مدل بیشتر است؛ تری اندیس ۱۹۷۷)؛ پارادایم یا نگرش نوین بوم‌شناختی^۲ (تعامل و تعادل انسان با طبیعت. مشکلات محیط‌زیستی حداقل تا حدودی ناشی از ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورهای رایج در جامعه است؛ دانلپ و جونز، ۲۰۰۰)؛ نظریه انگیزه حمایت^۳ (تاثیر منابع اطلاعاتی مختلف روی فرآیند میانجی‌گری از طریق ارزیابی تهدید یا مقابله که به شیوه‌های رفتاری متفاوت منجر می‌شود؛ راجرز ۱۹۸۳). مدل سیستمی و ولیاس (Vallaey, 2014) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. با توجه به مطالعات صورت گرفته، الگوی ولیاس، کاربردی‌ترین و مشهورترین مدل (شفائی یامچلو و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۵)، برای تدوین ابزار (پرسشنامه) سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی محیط‌زیستی دانشگاه‌ها مطرح شد و در این مطالعه، مبنای تهیه ابزار قرار گرفت.

یافته‌ها

جدول ۲، ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی – محیط‌زیستی دانشگاه‌ها را در هشت محور با تعریف مفهومی آنها ارائه می‌دهد.

جدول ۲- مفهوم متغیرهای سنجش مسئولیت‌پذیری اجتماعی – محیط‌زیستی دانشگاه‌ها

ردیف	متغیرها	تعاریف
۱	اقتصادی	دانشگاه با اختصاص بودجه به حمایت داوطلبانه از مشاغل سبز می‌پردازد و نیز با خرید و بکارگیری فناوری‌های پاک و سبز به کاهش هزینه‌های خود می‌انجامد.
۲	سازمانی	دانشگاه ملاحظات محیط‌زیستی را در درون خود عملیاتی می‌کند.
۳	اجتماعی	دانشگاه، نسبت به ارائه خدمات عمومی، بشردوستانه و نوع‌دوستانه محیط‌زیستی با جامعه تعامل کرده و جامعه را از خدمات مشاوره‌ای و فنی مرتبط داوطلبانه خود بهره‌مند می‌سازد. نسبت به تصمیمات محیط‌زیستی مسئولان در سطح محلی و ملی، بازخورد و واکنش نشان داده و در مسیر بهبود کنش‌ها مشارکت می‌نماید. همچنین به تکریم و تجلیل رفتارهای محیط‌زیستی افراد و نهادها می‌پردازد.
۴	مقررات	دانشگاه به تهیه الزامات، دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها، مصوبات، مشوق‌ها و موارد مشابه درون‌سازمانی در جهت نیل به اهداف و مسئولیت محیط‌زیستی داوطلبانه خود اقدام می‌نماید.
۵	آموزش	دانشگاه کیفیت آموزش را همراستا و در جهت بهبود وضعیت محیط‌زیستی جامعه تعیین کرده و نسبت به برگزاری کارگاه‌های آموزشی مرتبط می‌کوشد.
۶	پژوهش	دانشگاه کیفیت پژوهش را همراستا و در جهت بهبود وضعیت محیط‌زیستی جامعه تعیین کرده و نسبت به شناخت و تولید دانش (کتاب، همایش‌ها و موارد مشابه) برای حل چالش‌های محیط‌زیستی جاری جامعه می‌پردازد.
۷	فرهنگی	دانشگاه به فرهنگ‌پروری و نهادینه کردن اخلاق، الگوها، هنجارها، ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های محیط‌زیستی در سطح جامعه می‌پردازد.
۸	پرسشگری	دانشگاه زمینه پرورش تفکر انتقادی و خلاقیت در مسائل و موضوعات محیط‌زیستی را در دانشجویان و جامعه پرورش داده و استقبال می‌کند.

برای سنجش این مسئولیت‌پذیری، از طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد و نمی‌دانم) و جواب دوگزینه‌ای (بله، خیر) استفاده می‌شود که سوالات هر کدام از ابعاد آن در جدول ۳ آورده شده است.

¹- Value-Action Gap Model

²- New Ecological Paradigm

³- Protection Motivation Theory

واحد شهید بهشتی
مرکز باستان‌شناسی
اجتماعی و فرهنگی

وزارت فرهنگ و تفریح
دانشگاه علم و فرهنگ

جدول ۳- سوالات هر کدام از ابعاد مسئولیت پذیری اجتماعی - محیط زیستی دانشگاه

متغیر	گویه
اقتصادی	دانشگاه ما بودجه‌ای برای طراحی مسیر دوچرخه‌سواری در محوطه خود، اختصاص داده است.
	هر ساله دانشگاه ما بودجه مناسبی برای کاهش مسائل محیط زیستی (آلودگی هوا، آب و ...) خودش اختصاص می‌دهد.
	دانشگاه ما هر ساله بودجه‌ای برای برگزاری کارگاه‌های آموزشی محیط زیستی اختصاص می‌دهد.
	دانشگاه ما از راه‌اندازی مشاغل سبز توسط اعضای خود، داوطلبانه حمایت مالی می‌کند.
سازمانی	در دانشگاه ما از سطوح تفکیک زباله استفاده می‌شود.
	در دانشگاه، مسیر تردد دوچرخه طراحی و پیاده‌سازی شده است.
	هر ساله نشست‌هایی بین اعضای دانشگاه ما برای همفکری در حل مسائل محیط زیستی دانشگاه برگزار می‌گردد.
آموزشی	دانشگاه ما با افرادی که الزامات محیط زیستی را رعایت نکنند برخورد می‌کند.
	دانشگاه ما کارگاه‌های آموزشی زیادی در مورد دانش محیط زیستی برگزار می‌کند.
	دانشگاه ما مطالب زیادی برای ترویج دانش محیط زیستی در قالب نشریه ترویجی انتشار می‌دهد.
	دانشگاه ما داوطلبانه و رایگان، هر ساله اردوهای آموزشی محیط زیستی با فراخوان برای همه اعضایش برگزار می‌کند.
پژوهشی	دانشگاه ما هر ساله برای هر دانشکده یا پژوهشکده، دوره‌های آموزشی صرفه‌جویی و حفاظت از محیط زیست برگزار می‌کند.
	دانشگاه ما پژوهش‌های زیادی در مورد مسائل محیط زیستی خودش انجام می‌دهد.
	دانشگاه ما تیم‌های پژوهشی، متشکل از رشته‌های تخصصی مختلفی را برای حل مسائل محیط زیستی تشکیل داده است.
	دانشگاه ما بطور مستمر دستاوردهای حاصل از پژوهش‌های محیط زیستی خودش را در رسانه‌ها ارائه می‌دهد.
	دانشگاه ما موضوعات پژوهشی دانشجویانش را از بین مشکلات محیط زیستی جامعه انتخاب می‌کند.
	دانشگاه ما دستورالعمل‌هایی برای مجازات تخلفات محیط زیستی تهیه کرده است.
فرهنگی	سیاست‌هایی برای کاهش ورود وسایل نقلیه شخصی به دانشگاه ما تدوین شده است.
	دانشگاه ما دستورالعمل‌هایی برای استفاده کمتر از کاغذ در دانشگاه تدوین شده است.
	دانشگاه ما دستورالعمل‌هایی برای بازیافت زباله تدوین کرده است.
	دانشگاه ما هر ساله کارگاه‌های رایگان آموزش محیط زیست، در داخل شهر برگزار می‌کند.
اجتماعی	دانشگاه ما همه ساله برنامه‌هایی برای پیوند دانشگاه-خانواده-طبیعت برگزار می‌کند.
	دانشگاه ما از طریق رسانه‌ها، برنامه‌های مختلف آموزش محیط زیستی رایگان را آنلاین در اختیار شهروندان قرار می‌دهد.
	دانشگاه ما در جهت بهره‌مندی شهروندان از خدمات محیط زیستی دانشگاه، اطلاع‌رسانی می‌کند.
پرسشگری	دانشگاه ما آخرین دستاوردهای علمی خود را در زمینه مسائل محیط زیستی در اختیار نهادهای دولتی و خصوصی قرار می‌دهد.
	در اغلب موارد جلسات مشترکی برای همفکری بین اساتید دانشگاه ما و روسای سازمان‌های اجرایی (شهرداری، محیط زیست و...) صورت می‌گیرد.
	دانشگاه ما ارتباط و همکاری منسجمی با سازمان‌های مردم نهاد محیط زیستی دارد.
ویژگی‌های پاسخگو	دانشگاه ما مشوق‌هایی برای تشکیل تشکلهای دانشجویی در زمینه محیط زیست دارد.
	دانشگاه ما از انتقاد دانشجویان در زمینه محیط زیست استقبال می‌کند.
	دانشگاه ما سعی می‌کند دانشجویانی پرسشگر نسبت به مسائل محیط زیستی بپروراند.
	دانشگاه ما سعی می‌کند جامعه را نسبت به مسائل محیط زیستی اطرافش حساس نماید.
	دانشگاه ما سعی می‌کند فضای دوستانه‌ای بین دانشجویان و اساتید برای گفت و گوی مسائل محیط زیستی ایجاد کند.
	میزان فعالیت‌های علمی- پژوهشی شما در مورد مسائل محیط زیستی چقدر است؟
	نسبت به مسائل محیط زیستی، چقدر نگرانید؟
	چقدر دانشجویان را نسبت به مسائل محیط زیستی، کنشگر بار می‌آورید؟
	چقدر حاضرید برای حل مسائل محیط زیستی، داوطلبانه همکاری کنید؟

جدول ۴، نتایج بکارگیری این ابزار در سنجش مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی ۱۳ دانشگاه جامع ایران را نشان می‌دهد که در مقاله Kolahi and AzimiSeginSara (2023) نشر پیدا کرده است.

جدول ۱: متغیر مسؤلیت‌پذیری محیط‌زیستی به تفکیک دانشگاه‌ها

ردیف	دانشگاه‌ها	تعداد پاسخگویان	مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی					آماره‌ها	
			خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)		
۱	تهران	۳۳	۲۴	۳۳	۲۴	۱۲	۶	۲	۳
۲	تربیت مدرس	۱۱	۱۸	۳۶	۴۶	۰	۰	۲	۲
۳	فردوسی مشهد	۱۷	۲۴	۴۱	۱۲	۱۲	۱۲	۲	۲
۴	شیراز	۱۲	۸	۵۰	۳۳	۸	۰	۲	۲
۵	تبریز	۱۲	۱۷	۵۸	۱۷	۸	۰	۲	۲
۶	شهید بهشتی	۱۷	۲۹	۴۱	۱۸	۱۲	۰	۲	۲
۷	اصفهان	۱۰	۴۰	۶۰	۰	۰	۰	۲	۲
۸	بوعلی سینا	۱۱	۹	۲۷	۵۵	۹	۰	۳	۳
۹	کاشان	۶	۱۷	۵۰	۱۷	۰	۱۷	۳	۳
۱۰	یاسوج	۶	۱۷	۵۰	۳۳	۰	۰	۲	۲
۱۱	سمنان	۱۴	۳۶	۳۶	۲۱	۷	۰	۲	۲
۱۲	گیلان	۷	۵۷	۲۹	۱۴	۰	۰	۲	۲
۱۳	گرگان	۴	۵۰	۵۰	۰	۰	۰	۲	۲
	جمع	۱۶۰	۲۵	۴۱	۲۳	۸	۳	۲	۲

بحث و نتیجه‌گیری

اهمیت سنجش مسئولیت اجتماعی - محیط‌زیستی دانشگاه‌ها باعث شده تا ابزارهای سنجش مختلفی، تهیه و آزمون شوند. این پژوهش با هدف تهیه ابزار سنجشی با دیدگاه‌های بومی، مورد انجام قرار گرفت. ابزار سنجش معرفی شده در این پژوهش، در سنجش مسئولیت اجتماعی - محیط‌زیستی سیزده دانشگاه جامع وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران شامل دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شیراز، دانشگاه تبریز، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه اصفهان، دانشگاه بوعلی سینا، دانشگاه کاشان، دانشگاه یاسوج، دانشگاه سمنان، دانشگاه گیلان و دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان مورد آزمون قرار گرفت و نتایج آن نشر پیدا کرده است (Kolahi & AzimiSeginSara, 2023). طبق یافته‌های این مطالعه، دانشگاه‌های علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، اصفهان، گیلان، تبریز، سمنان، شهید بهشتی، کاشان، یاسوج، فردوسی مشهد، شیراز، تهران،

تربیت مدرس و بوعلی سینا براساس میزان مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی به تربیت از کمترین به بیشترین رتبه‌بندی شده‌اند. به عبارت دیگر، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان کمترین و دانشگاه بوعلی سینا بیشترین میزان مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی را دارند. در حالت کلی تر، ۶۶ درصد دانشگاه‌ها مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی پایینی دارند. همچنین طبق این مطالعه با کاربرد این ابزار سنجش معرفی شده در این مطالعه، بعد مقرراتی در سطح متوسط، ابعاد اقتصادی، سازمانی، آموزشی، پژوهشی، اجتماعی و پرسشگری در سطح کم و بعد فرهنگی در سطح خیلی کم مورد توجه دانشگاه‌ها قرار گرفته‌اند. بنابراین، مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی دانشگاه‌ها در سطح خیلی کم قرار دارد. به هر حال، بکارگیری این ابزار نشان می‌دهد که از نظر اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی سیزده دانشگاه جامع ایران، پایین است که آموزش عالی به عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی که نقش زیادی در جامعه‌پذیری و اثرگذاری بر سایر نهادهای اجتماعی دارد در زمینه محیط‌زیست موفق عمل نکرده است. به هر حال، لازم است با این ابزار، سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی سایر دانشگاه‌ها نیز مورد سنجش قرار بگیرند تا بتوانند در ابعادی که ضعف دارند شناسایی و برنامه‌هایی برای ارتقاء آنها تدوین کرده و راهکارهایی ارائه دهند. همچنین، این ارزیابی باید مستمر صورت گیرد.

در اکثر مدل‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی همچون مدل DNA (Visser, 2010)، مدل Jones Dow (Katsoulakos and Katsoulakos, 2006)، مدل انتظارات CSR (Mandhachitara and Poolthong, 2011) و عناصر کلیدی CSR (Tench et al, 2007) می‌توان مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی را نیز مشاهده کرد که امروزه نقش محیط‌زیست در کنار سایر ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه‌ها پررنگ‌تر است. در این راستا، امروزه دانشگاه‌ها به عنوان سیستمی باز تلقی می‌شوند که به صورت مستقل از جامعه نمی‌توانند به حیات خود ادامه دهند (Simha, 2005). به هر حال، دانشگاه‌ها مکانی هستند که دانشجویان می‌توانند دانش و تجربه کسب کنند و به عنوان عاملی برای ترویج سبک زندگی مفید و سالم و زمینه مناسبی برای ایجاد طرز فکر و نگرش در مورد فرهنگ حفاظت از محیط‌زیست باشند. به عبارتی، دانشگاه‌ها از طریق آموزش، مشارکت و آشتی با طبیعت، نقش اساسی در اجتماعی کردن مسایل محیط‌زیستی دارند. دانشگاه‌ها برای موفقیت در این زمینه، لازم است تغییراتی را در ساختار آموزشی و سازمانی خود ایجاد کنند، همچون تاسیس رشته جامعه‌شناسی محیط‌زیست در مقاطع تحصیلی مختلف، توجه اساسی به فلسفه محیط‌زیست و ارتباط آن با سایر رشته‌ها، حمایت از گروه‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی و دانشگاه‌های سبز، جلب مشارکت گرداران مختلف در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها، توجه به فضای سبز محیط دانشگاه، برگزاری اردوهای مختلف برای دانشجویان در راستای نزدیکی بیشتر با طبیعت و بوم‌گردی، تدوین دستورالعمل‌های محیط‌زیستی برای استفاده بهینه از مواردی چون کاغذ، آب، انرژی و کیفیت هوای داخل ساختمان‌ها برای کارمندان و دانشجویان.

تشکر

این مقاله برگرفته از پروژه «بررسی سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی سیزده دانشگاه برتر ایران از نظر اعضای هیئت علمی» است که به شماره ۹۸۰۰۶۸۸۰ مورد حمایت مالی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور قرار گرفت.

Financial support: We extend our heartfelt gratitude to the Iran National Science Foundation (INSF) for their invaluable support and funding (reference number 98006880) which has been crucial to the successful execution of this study.

منابع

- اصلاحی، محمد و عباس زاده، سید میر محمد (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی و سرمایه اجتماعی در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه ارومیه، کنفرانس بین المللی مدیریت چالشها و راهکارها، شیراز برادران حقیر، مریم، نورشاهی، نسرین، و روشن، احمدرضا (۱۳۹۸). مفهوم سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در ایران. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۵(۳): ۱-۲۶.
- حبیبی، نوید، وظیفه دوست، حسین، و جعفری، پیروش (۱۴۰۱). مؤلفه های ارتقای مسئولیت پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۲(۲): ۱۲۵-۱۴۵.
- رستمی، کمال و صالحی، لاله (۱۳۹۸). مسوولیت‌پذیری اجتماعی شرکت های تعاونی روستایی نسبت به محیط‌زیست؛ تسریع کننده اساسی توسعه پایدار روستایی، چهارمین کنگره بین المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری ایران، تبریز.
- شافعی، ر. و عزیز، ن. (۱۳۹۲). مطالعه وضعیت مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمانی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی غرب کشور (طراحی یک الگوی ارزیابی). رفتار سازمانی، ۱۱(۲): ۲۲-۵.
- شفائی یامچلو طاهره، ابیلی خدیار، فرامرز قراملکی احد (۱۳۹۵). مطالعه شناخت وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی دانشگاه مبتنی بر الگوی والایس بر اساس دیدگاه اعضای هیئت‌علمی (مورد: دانشگاه تهران). آموزش عالی ایران. ۸ (۴): ۱۰۲-۷۹.
- شفائی یامچلو، طاهره؛ ابیلی، خدیار و فرامرزقراملی، احد (۱۳۹۷). مسئولیت اجتماعی در دانشگاه‌ها. برگ فرهنگ، ۲(۲): ۱۸۹-۲۰۲.
- صالحی صادق، پازوکی نژاد زهرا (۱۳۹۳). آموزش عالی پایدار و پایداری محیط زیست. آموزش عالی ایران، ۶ (۲): صلواتی، عادل، رستمی نوروزآباد، مجتبی، رحمانی نوروزآباد، سامان، و باغبانیان، مصطفی (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی در تعاونی‌های روستایی شهرستان‌های سنندج و کامیاران. تعاون و کشاورزی، ۳(۱۲): ۱۷۷-۱۵۷.
- کلاهی، مهدی؛ عظیمی، رقیه (۱۳۹۸). مسوولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها. جستارهایی در مسئولیت اجتماعی دانشگاه ایرانی و بحران‌های محیط‌زیستی (تجربه سیلاب‌های ۱۳۹۸)، پژوهش‌شکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. تهران.
- محب‌زادگان، یوسف؛ پرداختچی، محمد حسن؛ قهرمانی، محمد و فراستخواه، مقصود (۱۳۹۲). «تدوین الگویی برای بالندگی اعضای هیئت علمی با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۷: ۱-۲۵.
- Chen, S. H., Nasongkhla, J., & Donaldson, J. A. (2015). University Social Responsibility (USR): Identifying an Ethical Foundation within Higher Education Institutions. Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 14(4), 165-172.
- Katsoulakos, P., & Katsoulakos, Y. (2006). A multi-dimensional view of corporate responsibility. The 4CR strategic approach to corporate responsibility, 4.
- Kolahi, M., & AzimiSeginSara, R. (2023). Socio-environmental responsibility in Iranian universities: a multidimensional perspective. *Environmental Conservation*, 1-8.
- Kolahi, M., Sakai, T., Moriya, K., & Makhdoum, M. F. (2012). *Challenges to the future development of Iran's protected areas system*. Environmental management, 50(4), 750-765.
- Mandhachitara, R., & Poolthong, Y. (2011). A model of customer loyalty and corporate social responsibility. Journal of services marketing.
- Mohamed, A. T. E. (2015). A framework for university social responsibility and sustainability: The case of South Valley University, Egypt. International Journal of Economics and Management Engineering, 9(7), 2407-2416.

- Nejati, M., Shafaei, A., Salamzadeh, Y., & Daraei, M. (2011). Corporate social responsibility and universities: A study of top 10 world universities' websites. *African Journal of Business Management*, 5 (2), 440-447.
- Roscoe, S., Subramanian, N., Jabbour, C. J., & Chong, T. (2019). Green human resource management and the enablers of green organisational culture: Enhancing a firm's environmental performance for sustainable development. *Business Strategy and the Environment*, 28(5), 737-749.
- Sharma, E. (2019). A review of corporate social responsibility in developed and developing nations. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(4), 712-720.
- Simha, O. R. (2005). The economic impact of eight research universities on the Boston region.
- Tench R, Bowd R, Jones B. Perceptions and perspectives: Corporate social responsibility and the media. *Journal of Communication Management*. 2007 Nov 20:11(4):348-70.
- UNESCO. (2007). A human right-based approach to education. From http://www.unicef.org/publications/files/A_Human_Rights_Based_Approach_to_Education_for_All.pdf
- Vallaeyes, F. (2014). University social responsibility: a mature and responsible definition. *Higher education in the world*, 5, 88-96.
- Vasilescu, R., Barna, C., Epure, M., & Baicu, C. (2010). Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 4177-4182.
- Villasana M, Cárdenas BE, Adriaenséns M, Treviño AC, Lozano J. (2016) Mainstreaming disaster risk management in higher education. *AD-minister*, 28:243-53.
- Visser, W. (2010). The age of responsibility: CSR 2.0 and the new DNA of business. *Journal of business systems, governance and ethics*, 5(3), 7.

A Comprehensive Framework for Assessing Social-Environmental Responsibility in Higher Education Institutions

Mahdi Kolahi¹, Rogaieh AzimiSeginSara²

1*. Corresponding author, Faculty of Natural Resources and Environment, Water and Environment Research Institute, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran, PO BOX 9177948974, MahdiKolahi@um.ac.ir, Phone: +985138805474, ORCID: 0000-0002-1115-9880

2. Living Green Empowerment Organization, Tehran, Iran, azimirog@yahoo.com

Abstract

In contemporary times, amidst mounting environmental challenges, the concept of social responsibility has gained substantial traction among corporations and organizations, particularly concerning environmental concerns. This shift is attributed to an enhanced recognition of the pressing need for environmental sustainability. Higher education, serving as a substantial investor in human resources striving for sustainable development objectives, holds a pivotal position in shaping a robust society and effectively addressing socio-environmental concerns. This research endeavors to construct an intricate assessment framework to gauge the extent of social and environmental responsibility within university settings. The study adopts a qualitative approach, drawing on extensive literature reviews and employing the Vallaeyse model, a highly pragmatic framework in the realm of

environmental responsibility. The outcome of this study manifests as a comprehensive, localized assessment tool encompassing eight vital variables: economic, organizational, educational, research-oriented, regulatory, cultural, social, and questionnaire-based assessments. The findings affirm that this meticulously developed tool offers a holistic and integrated method for evaluating the degree of social-environmental responsibility within university environments.

Keywords: Responsibility assessment, Corporate social responsibility, Environmental responsibility, Environmental assessment.

رسانه مسئولیت اجتماعی

مجلس شورای اسلامی